

Σωφρονιστικά καταστήματα: Οι ανθρώπινες χωματερές της Ελλάδας

του Κώστα Παπαδάκη

Οι πρόσφατες εξεγέρσεις στα περισσότερα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας επαναφέρουν με δραματικό τρόπο το ζήτημα των συνθηκών ζωής στις φυλακές και ανοίγουν ξανά το ζήτημα του εγκλεισμού ως μεθόδου σωφρονισμού και κοινωνικής προστασίας από το ποινικό έγκλημα.

Χρήσιμο είναι για τη συζήτηση και τον προβληματισμό στο θέμα να γνωρίζει κανείς ορισμένα στατιστικά στοιχεία :

1) ΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΜΕ ΑΡΙΘΜΟΥΣ

Με στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, του Α' εξαμήνου του 2006 ο συνολικός πληθυσμός κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές ανερχόταν σε 10.627 άτομα, ενώ η συνολική χωρητικότητα των φυλακών αρκεί για 6. 843 κρατουμένους.

Ήδη η Ελλάδα υπολείπεται των προδιαγραφών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που είναι επτά τετραγωνικά μέτρα ανά κρατούμενο, καθώς διαθέτει το 1/10 του χώρου (0,70 τ.μ.).

Στον παραπάνω αριθμό δεν περιλαμβάνονται οι κρατούμενοι ενόψει διοικητικής απέλασης αλλοδαποί, καθώς επίσης και περιστασιακοί κρατούμενοι υπολογιζόμενοι σε 70.000 τουλάχιστον ετησίως, που έχουν την τύχη να διανυκτερεύσουν συνήθως για αυτόφωρα αδικήματα ή φυγόποινα για μία ή περισσότερες μέρες πρόσκαιρα σε κάποιο αστυνομικό τμήμα.

Κατηγοριοποιώντας αναλυτικότερα τον πληθυσμό των κρατουμένων, όπως αυτός είχε την 1.6.2006 (στοιχεία Υπουργείου Δικαιοσύνης, εφημ. «Απογευματινή», 10.12.2006), επί συνόλου αριθμού κρατουμένων 10.058 :

A) 2.948 κρατούμενοι (περίπου το **30%**) ήσαν **υπόδικοι** και οι υπόλοιποι κατάδικοι.

B) 4.402 ήσαν αλλοδαποί.

Γ) 4.429 κρατούνταν για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών.

Δ) 875 ήσαν κατάδικοι με ποινή ισόβιας κάθειρξης.

2. ΑΔΕΙΑΣΑΝ Η ΓΕΜΙΣΑΝ ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ ΑΥΤΑ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

Στους μύθους του Υπουργείου Δικαιοσύνης περί δήθεν αποσυμφόρησης του πληθυσμού των φυλακών και αύξησης της εγκληματικότητας αξίζει να απαντήσουμε τα ακόλουθα :

A) Το έτος **1979** ο συνολικός αριθμός των κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές ανερχόταν μόλις σε **2.815**, το ¼ περίπου από όσους είναι σήμερα.

Αν συνεκτιμηθεί ότι τη χρονική εκείνη περίοδο : α) φυλακιζόταν κάποιος για ποινή άνω των 18 μηνών, αντί του ορίου των 3 ετών που ισχύει σήμερα για μετατροπή και αναστολή της ποινής, β) προφυλακιζόταν ακόμη και για πλημμέλημα, γ) δεν υπήρχε δεύτερος βαθμός δικαιοδοσίας για κακουργηματικές πράξεις αρμοδιότητας ΜΟΔ, δ) δεν χωρούσε αναστέλλουσα δύναμη έφεσης για κακουργηματικές καταδίκες, εύκολα γίνεται αντιληπτή η υπέρμετρη αύξηση του πληθυσμού των κρατουμένων σε αναλογία με το συνολικό πληθυσμό της χώρας.

Ο πολύ μικρός αριθμός καταδικών σε ποινή ισόβιας κάθειρξης (**875/10.058**) διαφεύδει ολοκληρωτικά τους μύθους περί δήθεν υψηλής εγκληματικότητας.

Ενώ μικρός είναι και ο αριθμός των καταδικών με ποινή φυλάκισης άνω των 15 ετών, **989/10.058**.

Β) Εξίσου σημαντικά στοιχεία που δείχνουν ποιού γεμίζουν τις φυλακές είναι :

Βα) Ο τεράστιος αριθμός των υποδικών περίπου 30 % του συνολικού πληθυσμού των φυλακών, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνει την συστηματική παραβίαση του τεκμηρίου αθωότητας και την τάση διόγκωσης των κατηγοριών σε βαθμό κακουργήματος στην προδικασία με αποτέλεσμα την πρόκληση προφυλακίσεων.

Ββ) Ο πολύ υψηλός αριθμός, 45% του συνόλου των κρατουμένων, που εκτίουν ποινές ή κρατούνται προσωρινά για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών.

Βγ) Ο επίσης πολύ υψηλός αριθμός επί του συνόλου των κρατουμένων, αριθμού αλλοδαπών, 4.402/10.058 που επιβεβαιώνει το ταξικό κριτήριο του εγκλεισμού, δεδομένου ότι μεγάλη κατηγορία από αυτούς φυλακίζονται διότι δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να εξαγοράσουν την ποινή τους.

Επίσης ενδεικτικό είναι ότι στο σωφρονιστικό κατάστημα των Διαβατών το 63 % δε διαθέτουν χρήματα για να αγοράσουν το οτιδήποτε.

Οι κρατούμενοι έχουν ηλικία 21 έως 30 ετών (46%), οι αναλφάβητοι και στοιχειώδους εκπαίδευσης ανέρχονται στο 67 % και οι εργάτες, ανεπάγγελτοι, τεχνίτες και αγρότες, φθάνουν το 70%.

3. ΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Σύμφωνα με στοιχεία του Συμβουλίου της Ευρώπης του έτους 2002, η Ελλάδα βρισκόταν σε μεσαία περίπου θέση σε επίπεδο αναλογίας πληθυσμού και κρατουμένων, έχοντας 78,4 κρατουμένους ανά 100.000 κατοίκους, ενώ ο χαμηλότερος μέσος όρος ήταν 64 στην περίπτωση της Δανία και ο υψηλότερος 137 στην περίπτωση της Αγγλίας.

Όμως, η διεθνοποίηση του δικαίου στα πλαίσια των σημερινών κρατικών ενώσεων και οργανισμών όχι μόνο δεν συμβάλει στην εξαπλώση του νομικού πολιτισμού όπως υπόσχονταν οι ιθύνουσες τάξεις των χωρών αυτών, αλλά αντίθετα το δίκαιο διεθνοποιείται προκειμένου αντί να διευρυνθεί κάθε θετικό κεκτημένο δικαιωμάτων και ελευθεριών από την μία χώρα στην άλλη, για να

περιοριστεί και να αποικοδομηθεί το κάθε εσωτερικό σύστημα νομικού πολιτισμού, να ανατραπούν οι δημοκρατικές κατακτήσεις και τελικά να υπάρξει ενοποίηση του ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο της έλλειψης σεβασμού στοιχειωδών δικαιωμάτων. Το άλλοθι της τρομοκρατίας έτσι και αλλιώς είναι αρκετά ισχυρό, όσο μπορεί να κυριαρχεί ιδεολογικά και πολιτικά, για να νομιμοποιεί στη συνείδηση των μαζών αυτή την αποικοδόμηση.□□□

Ετσι αν ληφθεί υπόψη ότι η πηγή εισαγωγής νομικού πολιτισμού (**Η.Π.Α.**), έχει δεκαπλάσια σχεδόν αναλογία κρατουμένων ανά 100.000 πληθυσμού :

□ **640 κρατούμενοι ανά 100.000** κατοίκους με στοιχεία του 1998,

και λαμβανομένου υπόψη ότι στη χώρα αυτή εξακολουθεί να ισχύει και να εφαρμόζεται η θανατική ποινή,□ μάλλον ζοφερή διαγράφεται η προοπτική του μέλλοντος.

Τέλος οι συνθήκες ζωής αλλά και ο ανύπαρκτος σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στις ελληνικές φυλακές έχει σταθεί κατ' επανάληψη αιτία είτε καταδίκης της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, είτε δυσμενών πορισμάτων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη των βασανιστηρίων.

Σωρεία παρατυπιών που ξεκινούν από τις συνθήκες ζωής και καταλήγουν στις κακοποιήσεις, τα βασανιστήρια, την κακομεταχείριση, και την έλλειψη ιατρικής περίθαλψης, έχουν ονομάσει δίκαια τις φυλακές στην Ελλάδα ως ανθρώπινες χωματερές, ενώ πρόσφατη είναι και η μνήμη από το άθλιο περιστατικό της πυρκαγιάς σε κελί κρατουμένων στον Κορυδαλλό, με αποτέλεσμα το θάνατο τεσσάρων ανθρώπων, χωρίς να υπάρξει έγκαιρη αντιμετώπισή του.

Αλλά δυστυχώς και στον τομέα αυτόν, τα σημερινά σωφρονιστικά πρότυπα που έρχονται από τις χώρες εισαγωγής νομικού πολιτισμού (Γκουαντανάμο, Αμπου Γκράϊμπ κλπ) κάθε άλλο παρά εγγυώνται επηρεασμό της Ελλάδας για συμμόρφωση.

4. ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΦΥΛΑΚΕΣ

Ωστόσο το ποινικό σύστημα δεν παύει να είναι βασικό μέσο καταστολής□ με σκοπό την αναπαραγωγή των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων, και την πειθάρχηση του κοινωνικού συνόλου στις αξίες που διαμορφώνουν οι δεδομένες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.

Το δίκαιο δεν «είναι έτσι επειδή πρέπει να είναι έτσι», αλλά «πρέπει να είναι έτσι, επειδή είναι έτσι». Και είναι έτσι διότι αποτελεί εποικοδόμημα□ το οποίο παράγεται για να υπηρετεί δομές, βάσεις που είναι δημιουργημένες από τα συμφέροντα εκείνων, οι οποίοι ελέγχουν, διαχειρίζονται και κυριαρχούν στο πεδίο της οικονομικής δραστηριότητας.□□□

Τα έννομα αγαθά, των οποίων η προσβολή τυποποιείται ως ποινικό αδίκημα δεν αποτελούν διαχρονικές, ανθρώπινες, ηθικές αξίες, αλλά μεταβάλλονται□ από εποχή σε εποχή, και από σκοπιμότητα σε σκοπιμότητα και η συνειδητοποίηση της σχετικότητας του δικαίου δεν μπορεί παρά

να οδηγεί σε πολύ σοβαρές σκέψεις για την απολυτότητα της στέρησης της ανθρώπινης ελευθερίας και την αμφίβολη γενικοπροληπτική τουλάχιστον αξία της, όσον αφορά το κοινωνικό σύνολο.

Βρισκόμαστε σε τραγική στασιμότητα στο επίπεδο της επεξεργασίας, κανόνων δικαίου, οι οποίοι να μην καταφεύγουν στην ποινικοποίηση, πολύ περισσότερο στη διασταυρούμενη και πολλαπλή υπερποινικοποίηση των νομοθετημάτων των τελευταίων ετών, αλλά τουναντίον να αξιοποιούν θεσμούς που προβλέπονται από τον ποινικό κώδικα και παραμένουν ανενεργοί, όπως είναι οι εναλλακτικές ποινές, η κοινωφελής εργασία, κατ' οίκον περιορισμός κλπ, αντί της κλειστής φυλάκισης.

Και ακόμα ζούμε μία παρατεταμένη συγκυρία δύο ετών, που με έναυσμα τις αποκαλύψεις περί δικαστικού κυκλώματος και τη συντήρησή του από διάφορους μηχανισμούς, αστυνομικούς και άλλους, που έχουν συμφέρον να καταγγέλλουν τις αθωωτικές ή έστω και επεικείς δικαστικές κρίσεις και αποφάσεις, όπου έχει καταστεί κανόνας ότι η αυστηρότητα αποτελεί μόνη επιβεβαίωση της εντιμότητας του δικαστικού, με αποτέλεσμα τις αθρόες προφυλακίσεις, τις αθώες διογκώσεις των ποινικών δώξεων και τις εύκολες αναβαθμίσεις σε κακουργηματικές διακεκριμένες μορφές και τις αυστηρές ποινές.

Ενώ ακόμη εμφανίζεται τελευταία και το ανησυχητικό φαινόμενο της διασποράς θεσμικών εξαιρέσεων στον κανόνα για τις αναστολές και τις μετατροπές ποινών, την αναστέλλουσα δύναμη της έφεσης, το όριο των 3/5 της υπ' όρων απόλυσης, ακόμη και την πρόσφατη αμφισβήτηση της δυνατότητας παροχής πενήτημερων αδειών σε αλλοδαπούς.

5. ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ Η ΛΙΓΟΤΕΡΟΙ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΙ

Στο καθολικό αίτημα της κοινωνίας για λιγότερους φυλακισμένους το Υπουργείο Δικαιοσύνης απαντά με περισσότερες φυλακές. Αντιλαμβάνεται προφανώς το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των φυλακών ως πρόβλημα υπέρβασης της χωρητικότητας των υπαρχουσών (υπάρχει πράγματι και τέτοιο αφού στον Κορυδαλλό σε φυλακή χωρητικότητας 640 θέσεων φιλοξενούνται σήμερα 1.943 κρατούμενοι).

Ελάχιστο χρέος του νομικού κόσμου της χώρας είναι, θέτοντας το ζήτημα των φυλακών ανάμεσα στα ζητήματα υψηλής προτεραιότητας των στόχων του, να ανοίξει τη συζήτηση, έχοντας πάντα ως στόχο μία κοινωνία χωρίς φυλακές (τέτοια θα είναι μόνο μία κοινωνία χωρίς εκμετάλλευση), διεκδικώντας (ενδεικτικά) :

- 1) Την αποποινικοποίηση και τη μείωση των ελαχίστων ορίων ποινών του Π.Κ.
- 2) Την απόδοση ποινικής δικαιοσύνης με εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας και με επίγνωση του ύψους των ποινών που επιβάλλονται.
- 3) Την άμεση υλοποίηση των προβλεπόμενων διατάξεων για εναλλακτικές μορφές ποινών (κοινωφελής εργασία, ημιελεύθερη διαβίωση, τμηματική έκτιση ποινών, αναστολή υπό επιτήρηση, γενικευμένη υπ' όρων απόλυση για όλους κλπ.).
- 4) Την παροχή καθολικής δυνατότητας παροχής εργασίας στις φυλακές για ευεργετικό

υπολογισμό των ημερομισθίων, χωρίς διακρίσεις και ρουσφέτια.

5) Την αποστεγανοποίηση των φυλακών, την κατάργηση του άβατου και τη δυνατότητα των κοινωνικών φορέων και να εκπροσωπούνται θεσμικά στα όργανα διοίκησης των φυλακών και να επισκέπτονται τους χώρους διαβίωσης των κρατουμένων. Πρέπει να θεσπιστεί άμεσα η συμμετοχή των τοπικών δικηγορικών συλλόγων και φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης στα κατά τόπους συμβούλια διοίκησης των φυλακών καθώς επίσης για να προβλεφθεί θεσμικά η συμμετοχή εκπροσώπων της ολομέλειας των Δικηγορικών Συλλόγων της Ελλάδας στο Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο των Φυλακών (Κ.Ε.Σ.Φ.).

Επίσης να δίδεται η δυνατότητα σε φορείς όπως η Διεθνής Αμνηστία, ο Συνήγορος του Πολίτη, ο Ιατρικός Σύλλογος Αθηνών και άλλοι φορείς κοινωνικού κύρους να μπορούν να πραγματοποιούν τακτικά επισκέψεις στις φυλακές.

Δεν είναι τυχαίο ότι τα αιτήματα αυτά του Δ.Σ.Α.- στοιχειώδη δημοκρατικά αιτήματα διαφάνειας και κοινωνικού ελέγχου - το Υπουργείο αρνείται από χρόνια ακόμη και να συζητήσει.

6) Την απρόσκοπτη επικοινωνία κρατουμένων με συνηγόρου και την κατάργηση των διατάξεων που επιτρέπουν την ύψωση υαλόφρακτων.

7) Την θέσπιση τρόπων αποκατάστασης της δυνατότητας εκπροσώπησης των κρατουμένων με εκλογή επιτροπών, οι οποίες και να έχουν δικαίωμα επαφής με τα όργανα διοίκησης των φυλακών, αλλά και με κοινωνικούς φορείς εκτός της διοίκησης, προκειμένου και να δημοσιοποιούν τις συνθήκες ζωής και να διεκδικούν τα αιτήματά τους.

Ο Κώστας Παπαδάκης είναι επίσης μέλος της Επιτροπής του Δ.Σ.Α. για το Σωφρονιστικό Σύστημα.